

ERDÉLY

DÖBRENTAI GÁBOR LEVELEI GYULAI FRANCISKÁHOZ

Amikor a magyar irodalom atyja, Kazinczy Ferenc, 1817-ben Erdélyt bejárta, két fiatal íróra hívta fel kortársai figyelmét. Az egyik Bölöni Farkas Sándor volt, a néhány év múlva kiadott *Amerikai utazás* tudós szerzője, a másik Döbrentei Gábor, az 1814-ben megindított *Erdélyi Múzeum* szerkesztője.

Döbrentei Gábor Kazinczy erdélyi útjakor már nem volt kezdő író. Az *Erdélyi Múzeum* megindításával neve ismertté vált csaknem az egész magyar nyelvterületen. Az erdélyi irodalmi élet élére akkor került, amidőn a közművelődés régi munkásai ellankadtak, vagy eszményeikből kiábrándulva, visszavonultak. A napoleoni háborúk és az utánuk bekövetkező gazdasági válság hatása alatt, általános elkedvetlenedés lett urrá Erdélyben is. Döbrentei éppen ezekben a válságos években száll szembe a kételkedőkkel és csüggedőkkel és mutatja meg, hogy a legrosszabb körülmények között is lehet nemzeti műveltséget teremteni és terjeszteni. Az előző század gazdag örökségét, az akadémiai és múzeumi gondolatot felélesztve sikerrel harcol a századvég nagy íróinak álmaiért. A magyar nyelv és műveltség ügyének intézményesítésére törekszik. Ekkor, a XVIII. század végén és a XIX. század elején, az erdélyi és partiumi írók nagyrésze elhállgatott. Besenyei György, a bihari remete, falusi magányába visszavonulva, a bécsi bálok emlékét idézi. Bároczai Sándor a politikai és társadalmi élet nagy harcaitól elfordulva, az alkimia titkainak megoldásától várja az emberiség örök kérdéseire adandó választ. Naláczy Gyöngyösi és Sipos életük alkonyán épp úgy a multat temetik, mint az az Arank György, aki közel két évtizeden át állott az erdélyi magyar szellemi élet élén.

Ezekben a reménytelen években egy Dunántúlról jött lelkes fiatal ember, a Veszprém-megyei Nagyszöllősen 1786 december 1-én született Döbrentei Gábor állott az erdélyi magyar művelődési mozgalmak élére. Atyja evangélikus lelkész volt. Fiát előbb Pápán, később Sopronban neveltette. Ez utóbbi hely kiválóan alkalmas volt Döbrentei számára az irodalmi érdeklődés felkeltésére. Sopronban már a kilencvenes években néhány lelkes irodalom-barát, Kis Jánossal az élén, önképzőkört alakított. Ebbe az önképzőkörbe került be mint tag, később mint titkár Döbrentei. Első verseit is itt írja. Már kilencéves korában Baróti Szabó Dávid és Anyos Pál modorában ír. 1804-ben levelet intéz Kazinczyhoz és írói eszményéül választja. Kazinczy hátorító szavakat intéz hozzá „szereini híven a jót, gyűlölni vesztig a gonoszt, a legjobb bére annak, hogy jót tettünk“. Kazinczy a görög és római irodalom tanulmányozására indítja Döbrenteit, épp úgy mint a fiatal Kölcseyt. Döbrentei meg is hallgatja a széphalmi vezér tanácsait, de érdeklődése nem tud sokáig egy irányban maradni. Sopron a Nyugat kapuja volt és ezen a kapun át állandóan új és új szellemi áramlatok jutnak el hozzá, amelyeknek hatása alól nem tudja kivonni magát. Bécs közelsége is vonzólag hat.

Alig húsz éves és már jóformán jellemének minden sajátosságában előttünk áll Döbrentei, az első magyar *literary-gentleman*. Minden

író és irodalombarátot megismert és mindenkitől szívesen fogad el tanácsot, de azért saját akarátát és célkitűzését nem rendeli alá másoknak. A magyar művelődés diplomatájának készült. Előtte Bessenyei, Aranka és Kazinczy példái állottak, de mielőtt tervei megvalósításához fogna, szeretné közlőleg megismerni a Nyugatot. Vágya csakhamar teljesebb, a wittenbergi egyetemen alkalma nyílik az esztétikai tudományoktól kezdve, a modern nyelvekig, irodalmakig és a filozófiáig mindennel foglalkozni. A tudomány mellett nagyszerű bepillantást nyer a körülötte forogó világ nagy eseményeibe is. Külföldi tanulmányútja összeesik a napoleoni háborúkkal. Egyik háború a másikat követi és a béke nem más, mint készülődés egy új és nagyobb összecsapásra. A jénai ütközet után nagy élményben van része, mely végigkíséri egész életén: látja Napoleont és világótvörő hadseregét. „A győzedelmeskedő francia sereget — írja Kazinczy — ezelőtt is látni égtem és ime arra jött a dolog, hogy őket látnom kellett. Nem rohantak ugyan az Albis mellett fekvő Wittenbergába oly nagy dagállal, mint Jénába, Weimarba és Hálléba; e három utolsó helyen még haragjuk lobogtában, nálunk már egy kevéssé nemes csillapodással jelentek meg. Még harmadnappal előbb burkusok mentek át Wittenbergán és azután a győztesek október 20-án bennünk elborítottak. 23-án Napoleonnak, Attila másának jövetelét hirdette 15.000 emberből álló testőrző serege a város piacán *Vive l'Empereur!* kiáltással. Láttam őt, láttam seregeit és magyar létemre örülnöm kellett szemlélésükben“.

Közben haza vágyik. Íróasztalán ott áll Kazinczy és Báróczi képe a távoli hazát jelképezve. Kazinczy már 1806-ban ezt írja róla Kis Jánosnak: „Szeretem ezt az embert, a szíve meleg, pedig ez nagy ajándék az Égnek“. Hazajövet nevelői állást szerez számára.

Döbrentei a nyugati műveltség gazdag emlékeivel vonul vissza a világtól egy kis istenhátamögötti székely faluba. De ez a falu: Andrásfalva, nem jelent eltemetkezést számára. Innen akarja meghódítani író-társait és fellelkesíteni honfitársait az irodalom szeretetére. Nagy támasza gazdája: gróf Gyulai Ferencné, Kazinczy egykori szerelme, aki mindent elkövet tervei sikerének érdekében. Közben Döbrentei Erdély minden jelentős családjával ismeretséget köt. Eszményi nevelő. Pedagógiai könyveket ad ki, amelyek a magyar gyermeknevelési irodalom úttörő alkotásai közé tartoznak. Kolozsvárra költözve tanítványával és Wessely Miklóssal laknak együtt, akinek szellemi vezetését szintén reá bízzák. Tervei megvalósítására Kolozsvár, gazdag hagyományai révén, alkalmasnak látszott. Lapot akart indítani és társaságot óhajt létesíteni. Mindkét terve nehézségekbe ütközik. Meg kell küzdenie a közönnyel, a pénztelenséggel és a rosszakarattal egyaránt. De Döbrentei nem csügged el, s 1814 elején megindítja az *Erdélyi Múzeumot*. Műveltségszervező tevékenysége ezzel teljes sikert arat. Közel ezer előfizetőt sikerült összegyűjtenie és a lapot a legnehezebb időkben, négy éven át jelentette meg. Jóformán az egész magyar nyelvterületről akadtak írói és előfizetői a *Múzeumnak*. Döbrentei már az első számban mindent átölelő művelődési programot ad. Ebben a programmban benne van a magyar és a külföldi irodalmak ismertetése, a nagy nemzetek történetének feldolgozása, útle-

írások kiadása, nyelvészeti, történeti, bölcséleti és neveléstudományi kérdések tárgyalása és végül harc a magyar nyelv és irodalom terjesztéséért. Elgondolásaiban egyetemes magyar irodalmi szempontok vezetnek. De alig indul el a lap, tanítványai felkérlik, hogy kísérje el őket Olaszországba, tanulmányútra. Így 1814-ben ismét útrakél Nyugat felé. A Dunántúlon át Horvátországba érnek, ahol Zágrábot tekintik meg. Innen Fiumén és Velenecén át a Como-tóhoz vezet útjuk, majd Észak-Olaszország megtekintése után ismét a Dunántúlon keresztül érnek haza. Útközben azonban nem mulasztják el meglátogatni Kisfaludy Sándort, Dukai Takács Juditot és Berzsényi Dánielt. Lelkükben gazdag élményekkel térnek haza. Itthon Döbrentei újból a *Múzeum* ügyét próbálja előbbre vinni. Az ő érdeme annak a drámapályázatnak kiírása is, amely Katona József halhatatlan művének, a *Bánk bán*-nak megírására indította. Az utókor nagyon sokáig Döbrenteit hibáztatta a *Bánk bán* mellőzéséért. Ma már tudjuk, hogy Katona műve nem érkezett meg a bírálóbizottsághoz és így a Döbrenteit ért vád alaptalan.

1817-ben Kazinczy Erdélybe jött. A széphalmi vezért harminchárom napon át Döbrentei kalauzolta. Ez az út felejthetetlen élménye maradt Kazinczynak és Döbrenteinek egyaránt.

Sajnos, a Múzeumot 1818-ban Döbrentei kénytelen megszüntetni. A folyóirat halálának főoka, a közönyön kívül, a Pesten 1817-ben meginduló *Tudományos Gyűjtemény*. Tulajdonképpen Erdély és Pest versenyét jelentette az irodalmi élet irányításáért e két folyóirat. Ebben a versenyben Pest győzött. De Döbrentei most sem csügged el, új tervet sző, ezúttal Aranka Nyelvművelő Társaságát akarja felújítani. Főúri barátai ismét mellé állnak és az erdélyi magyar akadémia sorsa anyagilag már biztosítottnak látszik. Sajnos, minden törekvése hiábavaló, mert az osztrák kormány nem hajlandó hozzájárulni az erdélyi magyar akadémia létesítéséhez. A legfelsőbb jóváhagyást nagyszerű összeköttetései ellenére sohasem nyeri el Döbrentei. A sikertelenség miatt szomorúan sóhajt fel: „O, vajon nem fárad-e ki e hazában a legbuzgóbb szorgalom és a legelragodottabb enthuziázmus is?” Erdély most már megszűnik előtte lehetőséget nyújtani terve megvalósítására. Annyi kedves emléké év után kénytelen itnagyni második otthonát.

Bécsbe megy, majd onnan Pestre költözik. Itt a harmincas években ismét az irodalmi élet harcaiba sodródik. A megalakuló Akadémia tagjává, majd titkárává választja és a pesti színházat is igazgatja. Élete utolsó éveiben visszavonulva él és 1849-ben hal meg.

Döbrentei igazi jelentősége irodalomszervező munkájában áll. Folyóiratot indít nemcsak a magyar nyelv, de elsősorban a magyar irodalmi ízlés fejlesztésére. Rövid időre bár, de lapja köré gyűjti e kor összes kiváló íróit. Kazinczyn kívül Berzsényi, Kis János, Ungvárnémeti Tóth László, Sipos Pál és Naláczy József munkatársai az *Erdélyi Múzeumnak*. Döbrentei rámutat arra, hogy a nyelv, a színeszet és a tudomány ügyét csak nemzeti alapon és intézményesen lehet megoldani. Nagy érdeme, hogy az Aranka Györgytől felgyújtott lángot nem engedte kialudni. Az akadémiai és a múzeumi gondolat továbbvitelével pedig nagyban hozzájárult az Erdélyi Múzeum Egyesület meg-

valóságához, s későbbi jelentőségéhez. Ugyancsak neki köszönhetjük, hogy a főrangú rétegekben fölébresztette a magyar műveltségért való adakozás kötelezettségének érzését. Minden tettel a magyar szellemiség ügyét szolgálta, s minden alkotásával a magyar hagyományok megtartását célozta. Egyéni hibái: a hiúság, az irodalmi vezérségre való törekvés és a kritikai érzék hiányossága, eltörpülnek életének gazdag, értékes eredményei mellett. Elfelejtett egyéniségét és multba vesző emlékét idézve, egyúttal az Erdélyi Múzeum-Egyesület szellemi előkészítésébe óhajtottunk bevilágítani. A nemzeti élet szervezésében a tudományosság az intellektuális gerinc, amelytől függ a nemzet szellemi életének fennmaradása. Erdély nagy tudósai mindig a műveltség történeti folytonosságáért harcoltak. Egyéni tragédiáik nem csüggesztőleg, de bátorítólag hatottak az utókor műveltségsszervezőire. Döbrentei Gábor érdeme éppen az hogy a magyar művelődésnek ezt a folytonosságát, amelyért előtte olyan sokan, hol sikeresen, hol sikertelenül harcoltak, nem hagyta megszakadni. Az elődeitől átvett eszméket tovább adta azoknak, akik később a magyar műveltség intézményesítésének ügyét véghez vitték. A magyar szellemiség harcosa volt és aki e szellemnek tisztelője, annak tisztelettel kell kiejtenie Döbrentei Gábor nevét.

*

Az alább közölt leveleket Döbrentei Gábor 1843 január 9-ike és 1848 február 21-ike között írta gróf Wass Györgynéhez, született Gyulai Franciska grófnőhöz, egykori tanítványához. Gróf Wass Györgyné korának egyik legkiválóbb erdélyi magyar asszonya volt. Köváry László szerint (*A millenium századában Erdélyben kihalt főúri családok s visszaemlékezés végső sarjaik szereplésére*, Kolozsvár, 1901. 36) „Döbrentei gróf Wass Györgynében oly honleányt nevelt, kinek kezdeményezésére a főúri asszonyok megalapították a kolozsvári hosszasan virágzó női olvasókört, nagybecsű könyvtárral, különös tekintettel a magyar irodalomra“. Döbrentei leveleiben nemcsak erre a kiváló magyar asszonyra vonatkozólag találunk értékes adatokat, hanem testvérére Gyulai Lajosra, a kitűnő erdélyi naplóróra is. A Döbrentei által sikerre vitt erdélyi kutúrimozgalmak középpontja a Gyulai-család kolozsvári háza volt. Az Erdélyből Pestre került Döbrentei mindig hálásan gondolt vissza tanítványaira és velük évtizedek múlva is levelezésben állott. Őket értesítette irodalmi terveiről és bennük lelkes támogatót kapott. Az itt közölt leveleket valamikor Tolnai Vilmos pécsi egyetemi tanár adta át Zolnai Béla jelenleg kolozsvári egyetemi tanárnak, akinek azok jelenleg is tulajdonában vannak.

1.

Buda, januar 9^d 1843.

Méltóságos Grófné,

Boldog új esztendő! Kegyednek, tisztelt Barátném; igen igen szivemből ömled ki ez ohajtásom, annyira, hogy már egy hét óta feddegetem naponként magamat, miért nem tevék minden egyebet félre, míg Nagyságodhoz meg nem irám kívánságomat, noha Lajos barátunkhoz küldött válaszomban szíves emlékezetemet nyilatkoztattam.

Nem sokára fogok ugyan megint irni, mert példányt küldök külön Kegyed számára is B e r z s e n y i összes műveiből, melyek nyomtatását 1842 végével befejeztem, de talán későbbben indíthatom bé, télen alkalmazhatóság bajosabb találása miatt, 's addig Nagysádtól is lehet számomra nálam néhány sora, ha szemei engedendik. Seholy örömebb nem szeretnék most lenni, mint Kegyed és három testvére körül s Nénjük gróf B e t h l e n Ádámné társaságában. Igen igen sokat dolgoztam 1842nek folytában, és megint elkomolyodtam, mit az ésszel munkálkodás hoz magával, olly vágyam van hát a pihenésre. És Kegyetek szívélye barátsága kegyessége bizonyosan kimosolyogtatna belőlem némi jó kedvet. Egy egész hónapot ohajtanék lenni együtt Nagysádtokkal! de, felolvada minden eddigi fagy, itt langy- nedves hideg idő jár, a télnek csufja, s a Magyarországon eltörlött vendég előfogat az utazgatást nagyon elakasztotta. Így hát a pihenést csak itt kell kísértenem, még pedig csupán Buda városában mert Pestre menni csónakon restellek, meg mintha félnék is, mióta a lipsziai *allgemeine Zeitung*ban az 1841 beli, 16 Dunába holt között magamat is olvastam. Azonban, meglehet hogy lekaczagom ezért magamat s majd egyszer csak megjelenek Pesten látogatóban. Természet szerint hogy neki mennék veszélynek is mihelyt hivatal küldene, baráti kötelesség kívánná, mert ezen menés nem menés közötti ingatagságom, csak a csónakon *sétáltatásra** nézve támada.

Mondja Nagysád kérem, gróf B e t h l e n Ádámnénál kézcsókolószámot 's boldog új esztendei kívánságomat. Ő Nagyságának hasonlóképen megyem. fölem B e r z s e n y i ből tiszteletpéldány. S be örvendek, hogy egykét sorban Iránta hálámat bizonyíthatom, ott azon lapon, hol, mellyen elbeszélem, hogy B e r z s e n y i *Melankoliáját* kölpra vésette egykor bonyhai kertje grottájában. H o r v á t h Lazi, megindítá új divat lapját *Honderü* és *Pesti Salon* czimmel, Pesten, azt Nagyságtok mint magyar szívi olvasónék tudni fogják. Csinosan s lelkesen lépett elé a kis Lazi, reméllhetné is Olvasóinak nagynagy számra területét és így homlokának hónapok derülését. Ma küldé nekem 14dikén, mert közbejött hivatalos dolgaim miatt, e sorok folytatása maig marada, 2d. számát, elég változatosságával az efféle tűnő olvasmányoknak, melly csak kedvesen tűnjék. Belőle pillantám ki a mostani P a g e t nének¹ ironévá lettségét. Holnapra 400 costum maszkból álló díszmenetet hirdet a pesti redout teremben, melly Mátyás királynak Csehországból Buda várába érkezettét ábrázolja. De én csak a budai bállokba tekintést fogom tenni, miként tegnap előtt este a redoutban megkezdém. Uraságoknál csak gr F e s t e t i c h né² és a Hadkormányzónál B L e d e r e r né³ lesznek bállok, a főhg Nádor fellagya velek, gr K e g l e v i c h a tárnok, beteg felesége miatt nem ad. Még hid álltával gróf B r u n s z v i k n é⁴ voltam egy estezen hol gr K e n d e f f y néval beszéltem, s gróf C s á k y néval, kit bajából dr P ó l y a⁵ ki fog menteni.

Nagysádnak szive gyermekeit szívesen idvezlem, s vagyok Nagysádnak szives nem muló tisztelettel

barátja
Döbrentei Gábor

* Aláhúzva az eredetiben.

.2

Buda, Febr. 18^d 1843.

Tisztelt Barátném,

Lajos barátunk febr. 9dikéről, Martiusban Mnémetibe szándékozását írá, így hát Nagysádhoz czimezém Berzsényi példányaiból e következőket:

Gr Bethlen Ádámné számára	1.
Frimont Péternének	1
Lajos barátunknak folytatás	1
Gr Kun Lászlónének	1

És természet szerint Kegyednek 1, kinek egyszersmind zöld levelpapirosat is küldök egy nyalábkát, Méltóztassék tudtomra adni, mellyik színü jobb, a haragosabb zöld e vagy a szelidebb. És itt ne szóljon szive szerint, mert akkor ez illyent a szelidebbet választja, hanem beszétesen nyájas szemcskéivel, s'ha bár nem haragosak, hadd intsek azt, midőn nekik az arra nézés esnék kémélőbben. Osztán, kedves Grófné, még van példány a csomóban Szilágyi Miklós^d Orvos drnak 1 Borszáken mutatott orvosi barátságaiért

Méhes Sámuel professzornak³ 1 azért, hogy az *Erdélyi Híradó*ban jelentesse a munka kijöttét, mert Erdélyben is vevőre ugyan volna szükségem, mivel a csinos nyomtatás és minden költség, 2000 pengő forintig ment miből még csak 480 ftot fizethettem le, s ohajtom hogy a többit mind a vevők térítsék meg, nem drágálván az 5 pengő forinton adást. Sziveskedjék Nagysád, tehát az egyegy példánynak Prof Méhes és Szilágyihoz legényével küldetésben. Az egész nyaláb pedig ment Liedemann pesti szállító által, kihez Emich⁶ egyik pesti könyv-árusom tegnap küldötte, Kolozsvárra Steinhoz,⁷ méltóztassék annál tudakozódtatni. Kéréssem könyörgésem halmaza pedig még azzal is nő, hogy Kegyed Nénjének gr Bethlen Ádámnénak igen okosan szépen csinosan, mibe nincs mit utasitanom, mert tisztábban viszi arra szive, mint én tenni tudnám, ejtse értésére, a mi felőle a 253—254 lapon áll. Különös szerencse nekem, hogy még a' grófné él, midőn sorom jöhete köszönéttel szólalom Róla. Az illy kis festmények 100 év mulva még érdekesebbek. Hasonló meleg emlékezettel jegyzém fel Nagysád édes Anyját a 101^d lapon, szólván másutt is felőle. Átaljában felrakosgattam holmit, hogy magunk saját köreiről is tudjon az utóvilág, mi, olly figyelembe ragadó lehet, mint azon apróbb vonások miket a francziánál s angolnál és a hellen hajdani világ-
bol találunk. A négy testvérrel fejledezett barátságomnak máskor ohajtanám jelét hagyni, halálom utánra.

Be örömeoseb vittem volna be ezen példányokat magam, de higye meg Nagysád, lehetetlen volt szivemet követnem. Édes hívása, utóbbi becses levelében, ugy mentetett, indétott volna! Minden katonát, tisztet, kik hozzám hivatalosan jöttek, megkérdeztem, millyen az ut? Borzadva mondáik rettenetesnek. Mert a langy idő a mult őszi nagy sarakat még mélyebbé tette. S elhuzódik ez már Martiusban is így, a közbejövö esőzet miatt, Aprilisben pedig már adószámolati dolgaimhoz kell készülnöm.

mellyek kezdete minden évben Majus Isője, befejezése pedig junius 20—24dike. Akkor Egerbe megyek az ottani hévizben feredni és Parádra, úgy fognék onnan Zarandnak. Csak intézkedhetném s fuvatkodnék az ut, két kézt mennék Martiusban is, hanem akkor meg Lajos barátunk megyen Mnémetibe, miként írá. Egyszóval igen vonzódom szavamat is tartanom a szivélyes hívást követnem, csak rés nyiljék. Tizenkettedik évében járó unokaöcsémet Istvánt még magam sem ismerem, s alig vihetném még magammal ámbár Kegyed látni ohajtja. A gyerek rajzolósi talentoma iskolai bizonyítványában, igen is pártfogásomat parancsolja, s tenni fogom, a mennyiben telik. De menetelem most mind bizonytalan lévén, Nagysád csak eresztgesse hozzám szivének rendeit, azok nekem lélekviditőim. Utolsó levelét egyhétig találám, mindig felső köntösöm zsebében hordozni, hogy a szabadon magányos, sétálttomban is el el olvassam. És miként vágyom Kegyed arczképét is úgy látnom naponként szobámban, miként Lajos barátunké daguerrotypban mindig íróasztalomon van épen most is reá pillanték, ténta vettekor tollamba. Üljön Nagysád kérem számomra *S z a t m á r i n a k*⁸ vagy *S i m ó n a k*⁹ az első, egy lábnyi széleségen igen szép festményét mutatá nekem. És engedje nekem ízetnem a képírot, vagy, a hogy tetszik, csak remek legyen a festés. Mikor lélekben Fanny grófnéra folyvást rá rá pillant tisztelettel

barátja Döbrentei Gábor

Nagysád gyermekein áldásom.

3.

Buda, aprilis 8^d 1843.

Tisztelt Barátném,

„Pour Vos jolies mains“ küldök egy szelet szappant, mellyet *U j f a l v y* Samuel régi becses barátom fog Nagysádnak átalandni. A mint meglátám e napokban Pesten Zmáli nevű magyar illatárus új boltja árutárában kitéve, azonnal Nagysád jutott eszembe, s feltevém magamban első jó alkalommal melly Kolosvárra tudtommal megyen, egy szeletkével kedveskednem. Gondolnám nemcsak boritéka leszen nyájaskodó, hanem belől is igazán gyengéd.

S a mint vele mosogatni fogja Nagysád „a szép kezét“ ugy-e bár azt fogja mondani, irjunk hát egy-két sort a szép kézzel budapesti barátunknak és nyilakoztassuk ki *egyenesen*, hogy *B e r z s e n y i* költelmeit barátsággal vettük- olvastuk ugyan, hanem a miket Kiadójuk, eleikbe és utánuk majd meg levelezésben irkál, azt elhagyhatta volna. Híjába dicsérte őt a *Honderü*, *Pesti hírlap*, *Világ*, *Nemzeti ujság*, *Hirnök*, *Jelenkor*, *Pesther Tageblatt*, *Ungar*, igaza csak az *Erdélyi Híradóban* *K r i z b a y* Miklósnak és *K e m é n y* Zsigónak van,

Elmarada ohajtásom teljesedte, Nagysádtokkal egy hónapot tölthetnem! A lelkem fájdul meg belé, mert az a hírnév dicsőség magában csak, híi pára, barátság-szeretet a perennáló virágok.

Légszintébb kebel tiszteletével
Nagysád

barátja
Döbrentei Gábor

4.

Eger, aug. 7d. 1843.

Legédesb felébredést az én keblem becsülte Barátnémnak, Mert Nagysád most reggeli 6 órakor mikor e sóraimnak ülök, még alszik, azért indul ez ohajtással meg írásom. Én e mult éjjel Kegyed néhai édes Anyjával álmodtam, ülék vele Andrásfalván, nappalijában, s úgy beszélgeték mintha már Budáról tértem volna tisztelő látogatására, s a grófné legkedvesebb vidámságában tréfált velem, szokásaként, nagy szép szeme, virito arcza olly kecsesen nyájas volt, minő még 1808b midőn Kegyed még mint gyermek bujkált játszva mellettem. A grófné majd eltűnt, s én, még álmomban, az udvaron érzém magámat hol az épületet fedél nélküli rozszant látám s azon bámultam, hogy tudnánk mi abban lakni, felébredtem most, s Kegyed mosolyodék el rám, jó grófné, a mi nekem igen igen jól esett, mert nem tudom hogy', e helyen itt nagyon borult vagyok, szeretnék innen minél előbb szabadulhatni.

Az a vidámitó mosolygás, azt tetette fel velem az álom, eltüntével 3 órakor, hogy amint kelni fogok, Fanny grófnéhoz kis levélbeszédcskét tartok, s im itt szolítgatom betüimmel. Be elüzné itten borulgatásaimat ha érzeni tudnám hogy a mint budai lakásomba lépek, legelső pillantásom Kegyed képeére eshetik. Ujítom kérésemet, üljön Nagysád S i m ónak vagy S z a t m á r nyak vagy aki legszebb festvényel gyönyörködött. Lajos barátunké mindig iróasztalomon komolykodik reám, mert a daguerrotype egészen ollyanná süti az arcot, minő most az enyém lehet. Ez a feredő teszi-e azt bennem, alig tudom. De bizonyosan az is, hogy első feltétem, innen MNémetibe vágnom volt keresztül a puszták világán oda, hol élet világát leltem volna. S most e tiszta magyar népű városbol majd megint, sehonnaiakból öszszekerekedett elegy nép közé fanyalodom, egy-hét mulva innen Erdőkövesdre B. O r c z yhoz, onnan pedig Szikrára gr T e l e k i László urhoz szándékozván venni utamat.

Kegyedet, jó grófné, nem terhelem e B e r z s e n y i ből már beküldött 10 példánynak csinnyán eladásával. Ha, nem, úgy még tizet küldök. S Lajost is 20nak elszerzésével akarom meg nyomorítani, mert ez légyen bosszu az elferdült eszü és keblü K r i z b a i n. Eresszük poklának, tisztelt barátném, ne kívánja Nagysád hogy íranta nemes elengedéssel legyek. Illyent csak nagylelkű ellenség érdemel.

Most feredőbe. Hét felé lön az óra. Ezer jót. Legszivesebb tisztelettel barátokzik

Döbrentei Gábor

5.

Budán, October 27^d 1843.

Tisztelt Barátném,

Tegnap reggel 7 órakor indult meg a pesti gőzhajó Lajosunkkal fel Posenba, szerencse kívánásommal, de azon fakadt aggályommal is. hogy bár feleséget is vitt volna már Erdélyből, hozva, utazni magával. Mert neki a nélkül enyészni el, családi tekintetben nagy hiány.

Február végével tér vissza, miként mondá, s én tanakodám vele, ha társaságában mehetnék-e be Kolosvárra, hal Martzius Aprilis hónapban Nagyságtok még együtt lesznek, s onnan megint egyenesen jöhetnek vissza. Hanem, hogyan? az volna kérdés, mert a gyorskocsival ő sem tanácsolja, hanem azt mondók, ha nem jö e ki valamelly Ismerősöm épen tavasszal?

Ebből látja Kegyed, hogy szivemen van az Együttlét vágya, s már a magam szemrehányásaitól is félnék ha 1844 tejesedését nem érezhetném.

Nagyon köszönöm Nagysádnak s Berzsényiből tiz példány elszerzése magára kész vállalását s az érettek javára 50 pengő forintnak már kezemhez is küldését. Irántam ezzel igaz barátságát is bizonyítá, s a nemzeti ügy terjesztéséhez nemes buzgalmiát, mert Berzsényi munkái terjesztésével az is mind inkább szélesedik. Kegyednek igen jó módja van, ez ama Hölgynek, urnak egy egy példát csinosan ajánlani, ugy hogy lekötelve fogja magát érezni a példány megtartására és menekhetlenül kifizetésére. Mivel azonban ez egy kis bajjal is jár, mind addig nem terheltem Kegyedet ujjab 10 példánnyal, míg azt nem írja: rajta megint, van ismét 10 nem menekhető, kik között azokért pénzükért, kioszthatom.

De mellképe festéséről semmit sem ír Nagysád. Szerény Fanni Magában édesen andalgó lélek. Tudja mit? miképen egyezzünk. Cserébé kapjam azt beutazásoméért. És osztán a más két nővérét is, mert Lajosé már rég író asztalomon nézeget rani.

Gyakran beszélék itt Kegyedről Teleki Blankával, mert látom Nagysád iránti barátságát. Osztán közben közben bosszantottam eddig férhez menetelre unszólásommal, meg nem mondván azonban még eddig neki azt, hogy én Gr Gyulai Lajosnévá akarnám tenni, Lajost pedig Blankához szándékozám vezetni, midőn Barabást épen azon háznál látogattuk meg, mellyben Blanka néjével gr Brunsvik Terézszel lakik. De Lajos átallott jőni, mert mondá, nem volt még vele ép olly sokszor. — Midőn itt Degrandónéval,¹⁰ közelebb megismerkedném nyáron, eszembe jutá Kegyed s azt mondám, be jó tapintata volt gr Wassnénak. Emmát Lajosévá tenni akarátával. Ah! bé lelkes, szép hölgy az az Emma is.

Gr Teleki Lászlóné, ki Kegyedet hasonlóképen sokszor szivesen emliti; ugyan veszedelmesen vala beteg, de már naponként jobban van. Végezhetem e leveletem csak 28dikán, s irhatom, hogy tegnapi estémet 6 1/2 órától 9 czig otthon töltvén, igen vidáman elbeszélgetett, mit Kegyed Gusztinak vagy a Gubernátornak megmondhat.

Az Isten megáldja Kegyedet ha e soraimat nem hagyja olly sokáig válasz nélkül, miként az egrí ferdőből irtat. Én onnan Kegyednek, sohá sem írok ezután, mert kedvetlen jóslata van, s a mi azt illeti, hogy megvalljam, azért sem írok, mert oda feredni ezután sohá sem megyek. Nekem belől még mind parázsnak, kívül hideg feredő teszem csak jót. Kedves leányain áldásom, Kegyeden Istenemé, részemről szereteteim, s tiszteleteim. És csupa barátság Kegyedhez

Döbrénteí Gábor.

6.

Budavára, novemb. 28^d 1843.

Tisztelt Barátném,

Innen hivatalos ügyszobámból néhány sort megint, nem várva hogy elébb Kegyed választát kellene vennem, mert hiszen köztünk, ebben nem áll a társalgási egyezmény. Időm leve épen, míg a Jász és Kun kerületek küldöttsége hozzám beáll, s egy kicsig beszélgetni vágyom Nagysáddal. Irni akarék már gr Teleki Blanka¹¹ által, midőn a mult Csütörtökön nov. 23^d. Kolosvárra indult, hanem akkor Arad vármegyével folyának hivatalos dolgaim. Blanka, ha tegnap meg nem érkezett még, Nagysáddal leszen úgy hiszem, ma s megmondja tiszteletemet, melyet rá biztam, mert Kegyedhez igen szives vonzalmait több ízben tapasztalám. Mikor pedig ő már Kendilónán pihenget mert arra, a mostani rossz ut végezte után ugyan szüksége lesz, akkor mondja meg e levelem Nagysádnak, hogy minap közlött tervemmel felhagyok, nem hiszem ugymint hogy Lajos barátunkat Blankával összeházashatnók. Miért? Mert egyik sem járna a másik után midőn már együtt élnének, pedig Lajosnak olly lelkes szívélyes nő kellene, a ki nyájaskodó igézzel kimelegitené belőle nemes kényeit, meg el nem fáradna az enyelgés folytatásában, és Blankát meg csak olyan férje vonszaná mindig arany kapcsaival, ki tiszta körü szabad érzelmeinek követhetéseit engedné, s az ő akarataihoz simulgatna, midőn osztán, a férj kényes nyájas bánása módjával Blanka még is önként hajlanék. Így ismerém meg őt, vele több ízben létem alatt, s ángya gróf Brunsszvik Théréz, kivel e jellemzést tegnap előtt este közlém, igen helyeselte felfogásomat. S rendes, különben egészen méltók volnának egymásra, s külön előttem mindenik igen becses. Azonban, ha a Végzet úgy akarná, legyen, csak hogy én nem merném tovább készétgetni a tervet, mert átaljában nem szeretem a csak rábeszéléssel össze göröcsösített házasságot. Elég a ki mutató, az egybe hozás, azután saját választás legyen, csak az viszen boldogságra. Hanem elszomorodom, hogyha Lajosnak, olyan magam forma agglegénységben maradására gondolok.

Blanka itt, az úgy nevezett nagy körben épen nem volt az ő lelkülete egészen tudomány, művészség, nagy eszmék, országos tárgyak. Estenként nála találám Heuflert, József főhg tanítóját, ki a Magyar hisztóriát üzi, Ferenczyt¹² a szobrászt. Kis Ferenczet a régi pénzek győjtőjét, Fridvalszyt¹³ a fűvészt és föld isme tan gyakorlóbját. Gyarmati¹⁴ egy ferde eszü cath. pap, csak rá akarná magát tolni, minekutána elébb valami régi metszet újra levétetésével bizta meg, de attól Blanka irtózott, vagy ha nem, én hagytam volna el társaságát. Hanem Blanka nem becsülhet, nem tiszta felfogásu, s nem egészen tiszta érzésü lelket, mint Kegyed, az én kedves tisztelt Barátném sem.

Lajosnak Bécsből vettem levelét, e hónap első hetéről, melyben már uti levelének kezében létét írja, s így, megindulását, miként másoktól halom, Páris felé. Csak szerencsésen térjen vissza szándoka szerint a jövő Martziusban.

Hogy viseli magát öreg bátyánk a tél, Kolosvárnak városában? Itt megint levetette bundáját, s engedi, hogy én budaparti lakos, a hidon még

átjárhassak Pestre minden esie, melyek közül egyet egyet igen örömet elöltögetek gr Teleki Lászlónénál, miként ő maga mondá: Közös barát-nénknál. Egészsége most jobb, s meg se haljon az Istenért, mert akkor oda vagyok! Ugy szeretem becsülön tiszteltem azt a lelkes derék Magyar hölgyet. És bizony Fanni grófnét, nem kevésbé, s be fáj, hogy téli esténként ő hozzá be nem köszönthet

igazi barátja:

Döbrentei Gábor

7.

Buda, Febr. 25^d. 1844.

Igen tisztelt Barátném,

Akarja-e fájdalmamat elfuni? „Igen“. Irjon tehát legalább néhány sort mert hallgatásán van fájdalmam. Van-e kedve, fel is vidítani? „Az is van“. Eressze hát sorait hosszabb terjedelemre, s képzelmembén nyájas alakok fognak lengeni.

De hogy is lön ez elhallgatás! Fanny grófnétol, kinek levele nekem színméz. Sok szerencsészet ért, királyi Tanácsossá neveztetésemre, mi engem meglepett, Nagyságtok főkormányozójáé is, pedig igen kedves, Kegyed fel sem veszi? Azt gondolja, az engem el nem szédit, tökéletesen ismer, de örömem még is van rajta, s Nagysád abban nem osztozik. Lássá meg az ember, mondja Kegyed, miféle szende szemrehányásokkal van az én budaim! Biz ugy, ugy! És ebből látja a kolosvári gróiné, a duna-parti lakosnak baráti vonzalmait.

Már én nem türhetem tovább a hallgatást. Kérni is akarom Nagysádot, méltóztassék megmondani gr. Degenfeldnének, hogy az ineg kedves bátyjának a kormányzónak jelentse, mennyire aggódom betegségén, mely minden nap bánattal futja meg elmémet. Bár hamar jó hirt kapnék, s legyen Nagysád kérem kérem megírója, miképen van. Oly szívesen hívott engem maga szállására, ha ez évben Kolosvárra mennék, hová igazán is feltételem utaznom, még pedig most Mártius végén, midőn Nagyságtok is mind együtt vannak ott, mert Lajos is csak megjő addig, noha nem irá Rómából mult héten vett levelében. Csak az ut idő kedvezzen, mert április 29° meg itt *kell* lennem hivatalosan, s ha apriliának csak közepén mehetnék, midőn már szárazabb idő jár, inkább nem is mennék már. mivel mulatásom csak 5—6 napra terjedhetne, én pedig Nagyságtok között megint jó kedvbe akarok jöni, vagy két hét folytában.

Tiszteltem fejenkint, kik Nagysád családi körének kedvesei.

Volt-e már Kegyeddal, gróf Teleki Blanka, vagy mindig csak Lónán van?

Magamat ajálván, a legszivesebb képek között vagyok Nagysád

barátja:

Döbrentei Gábor

8.

Buda, tavasz hó 13^d 1844.

Tisztelt Barátném,

Tegnap irt levelem szerint itt küldök levelpapirosat; a feketeszegélyűt ossza fel Nagysád Lotti és Constanca között, azon kivánsággal, hogy Nénjük gyássa után, igen későre kelljen megint hasonlót elvénniek. És e végre tevém ide Kegyed számára a zöldet, valamint ezen gyapottast, mint ujjabb divatut, minőt én most leginkább szeretek. Nagyon postára is való.

Gr Teleki Blanka ugyan eddig Hosszufaluban lesz már, atyjánál, miként tegnap este értetem Theréz néniénél. Mindazonáltal Nagysádnak leszen alkalmá Lónára kiküldeni e csomót, honnan utána eresztik.

Horvát István⁴⁵ munkája van benne „Über Croatien als eine durch Unterjochung erwobene ungarische Provinz und des Königreichs Ungarn wirklichen Theil. Aus dem Ungarischen übersetzt“, Sógor uraimék számára látniok, hogy a Magyarországinak igaza van, nemzeti nyelvét Horvátországban is hivatalossá tenni akarásában.

Kegyed, szemei kémeléséből nem fogná talán olvasni; ha pedig felolvastatni akarná, akkor méltóztassék felbontani, s ujra lepecsételve mozdítatni tovább. Igaz, tegnap is eszemben iörgött, élne Kegyed valami szemóvószerral, mert utolsó levelén csak nem könyre fakadtam, midőn elborulását abból észre vetém.

Isten Kegyeddal, igen tisztelt barátném.

Szives barátja:

Döbrentei Gábor

9.

Buda, aprilis 12d. 1844.

Igen kedves Barátném,

A mint Lajosunkhoz válaszomat végzém, most Páris felé járt figyelmemet fordítom Kegyedhez. Tehát Nyugotrol Keletnek, jobb is kelni jární, mint nyugonni.

Lajos levele hozzám aprilis 3dikáról, 11dikén érkezett, hát ez enyém eljut e Kolosvárra 8 napig. Ugy e bár megfordult világ van nyugoton és keleten. Nyugoton hamar forog ember, elme, posta; keleten vándorog.

Lajosnak sieték megírni Nénje s az én Pártfogóném halálát. Nagysád keze irásával vagy Minkájaéval czimezve jött hozzám 9dikén a Szomorujelentés, mi, azért ráza meg, mert hívém még tisztelhetnem ez évben, de, ime, mondám, csakugy tehettem volna ezt, ha feltétemhez képest a mult Martius 21dikén indulok Kolosvárra, hanem az ember életét mindig véletlenség cikázza keresztül. Mondja Kegyed kérem gr Bethien Ádámnak részvevő tiszteletemet. Gyakran feszesen volt ez Anya és fiu egymás iránt, de Ádám hü természeti érzelme bizonyosan felriadoza most; a válás mindig sirszaggató, akár mikor esik, a tapadozó meleg lelken.

Maradozunk egymástol, kedves jó barátném, — én nem tartozom családukhoz — de mint ahhoz füződött hiv barátjukon, most rajtam a sor.

Addig hát bár gyakran lehetnénk együtt, bár ne kellene egymást csak hitegető képzelmegekben látnunk, miként Kegyed Mart. 15^a irt nyájas levelében jól fejezi ki, melyért szép kezének távulról szorításában érzetemet hálámat. Mig élek, s Kegyedet élni tudom, mindig mint egyik vigaszomra emlékszem. Most látni tisztelni akarom Kegyedet, juliusban. Majus 1sőjén kezdvén 16 törvényhatósággal adószámolatomat veszem junius 20dika körül, az után lehetne indulásom. És ime, ohajtottam volna már az uj gőz és vasutakon Nyugotnak tenni nyári kirándulást, de arra mindig csak Kegyed s vérei nehezednének nem látásuk miatt szivemen, tehát Erdély legyen jeligém. Akkorra Lajosunk is megtér szép útjából.

Tőle azt kérdém, mit mondana arra, ha Kolosvárról Előpatakára mennénk Fanny grófnéval együtt Andrásfalva (Bonyha) Szkeresztur felé, vagy a merre Nagysádtok akarnának. Kegyednek bizony, vérritkítás kell, és így borviz, ferdő, hogy szeme világosodjék, s enyimnek is az kell. Iria vagy irassa meg Kegyed Minkájával, mi terve van e nyárra? Mikor? Hol? leszen. Mind Teleki Blankától mind most Nénjétől Therez gróinétól tudom, miként szeretik Kegyetek egymást, holnap után hát Nagysádhoz czimezve küldök egy könyvet Horvát Istvánét, Blankának, méltóztasék általadni. Kegyed számára pedig papirost küldök.

Horvát Lazinak¹⁶ elvivén tegnap előtt a Szomorujelentést, nála hagyám, mivel nem vala hon, remélem szólani fog a hónapi *Honderűben*, felőle.

Tavasznak itt tegnap kezdődött. Talán kijárásaim felvidétanak, noha egészen nem hiszem. Kegyed társaságabol kell megint hoznom jó kedvet, mint 1841ben és sokáig tartót, miként akkor. Én könnyedleg érdekelhető tambura vagyok, a milyen uj pendíti meg hurjait, olyan zengelem eredez lelkemből.

Tisztelet és szeretet leggyengédebb kényzetével vagyok Nagysád barátja

Döbrentei Gábor

10.

Tisztelt Barátném,

Kérem Kegyedet, vegyen ki nyugtalanságombol, ha tud valamit Lajos barátom felől, írja meg minél előbb, mert Aprilis végén jöve csak én hozzáam levele, azóta semmit sem irt.

Másik kérésem Méltóztatnék tudtomra adni, meddig lesz Nagysád Kolosvárott, megyen-e Árapatakára borvizre vagy nem? Mert ha megy, ugy Nagysádtok társaságában mennék én is, mert e nyáron is kell valahova ferdőbe mennem, érzem testemben a bajt, különben a jövő tél megint megkinoz.

Gr Teleki Gubernator ő exclja, ugy tudom e hónap utolsó hetében lesz Kolosvárat, s én oda julius elején mehetnék, csak Lajos is már hon legyen. Ha Nagysád nem megy oly feredőre, mely nekem is jól esnék, hidegnek kell lennie, ugy ki sietek Erdélyből, vagy Szepességre Szaiókra (Schmeks), vagy Füredre.

Sőt még egyet kérdek. Kolosvárat akar e Nagysád lenni, September elején, midőn a természettudósok ott gyűlésüket tartják.

Nem engedvén talán Kegyed szeme a sajátkezü választ, intsen egyet Minkájának s az ugy felteszi izenetét, hogy csupa gyönyör leszen olvasnom, s megint olvasnom.

Te le ki Blanka Pesten van, hanem most épen. ez napon, talán anyja fivérénél Martonvásáratt.

Legszivesebb tisztelettel van Nagysád iránt

barátja
Döbrentei Gábor

Buda, junius 4d. 1844

11.

Buda, decemb. 25^d. 1844.

Igen tisztelt barátném,

Ma karácson napja van. De, nem megyek magyar predikatióra Pestre, mert a Duna zajlik, és itt a várba sem megyek fel, mert ott még a főherczég-nádorné palotájában német beszélet foly; holnap sétálgatok fel oda, magyar predikatióra, a minő, mióta Buda királyi uj vára áll, holnap leszen benne legeslegelső, az időszelem parancsából.

Ma tehát hon szobámban, Kegyeddal tartom szentegyházamat.

Hideg levegő közé sűt künn a távol nap, Nagysád is messze tőlem, de barátságomnak egész melege vágyik elterülni e papirosomon.

És így szentegyházam ben magamban hévvel borul Istenem eleibe, míg Kegyedet köröttem vélem, akarom.

Leimádkozom Nagysád hallatára Istenünk előtt bűnömet, mely rajtam Kegyed gondolatában azért van, hogy e mindjárt lehajló év nyarán Erdélybe azaz Nagysádhoz nem mentem. Ugy hiva lenni, a hogyan azt Fanny grófné tevé, és „nem mehetni“! valóságos kin volt lelkemen, mely mult nevenapján ujra nagyon sajgott, midőn neki szivestt kívánék minden jót.“

Ez, vallomásom, szobaszentegyházomban, Isten előtt.

S e hallva, Kegyed bocsánata jelét adja csendesen, szemével.

Ugy-e? lehet ezt hinnem, tisztelt barátném. Lajos barátunk, elmondotta lesz okaimat, a legyőzni nem tudottakat, nincs hát miért elsorolnom.

Már így Karácson napján, szentegyházban összbékélkedvén, ott igéri Kegyed nekem, levele irását; hallom, mivel együtt vagyunk benne. a beléegyezést, jó majd Fanny keze, lelkülete, januarban, valamelyik már hozzabult, és így kedvesebb napon. Legyen bár hideg az napon, Kegyed szávai enyhítik.

S kijöven szentegyházunkból, most egykét egyebet.

Épen irtámomon v. pultomon maradt még előttem gr. Gyulai Albert fija Lajos halálának szomoru jelentése e december vagy öszutő 12dikéről. S tudja Nagysád mi kinez? Az, hogy már a mi Lajosunk is, így mulhat majd ki, gyermek nélkül! Meg nem foghatom, miért tevé nőtelenül maradását, ő, kit jó érzése, állapotá vonzhatott volna házassulásra. Engem nem vehet rám mutatványul, az én körülményem övéhez, ég és föld osztán nekem nevem viselő unokaöcsém van, kit a mult két nyári hónapban nálam léte alatt valóságos lángésznek ismertem meg.

Véste meg Kegyed minden esztét, s ejtse valami jó teremtés kedves lépébe Lajos agglégény uramat, kit szivestt ölelek.

Az „Életképek“ utolsó füzete talán kezébe jut Nagysádnak, kőrajzu képpemmel, s meglehet, elijed tőle. Igazán a kép, egy tetyemutyié. Nem hijába van alatta stb helyett scb.

Historiácskája ez. Kére F r a n k e n b u r g ülnék. Én mondám, ilyesnél se nem vonakodom, se nem tolakodom, mindenik tulzott hiuság. Csak azt kötöm ki, vagy jó legyen a kép, vagy semmi. Ültem a hires B a r a b á snak még Augustusban midőn Öcsém még itt volt. Jó tőle iskolájából, s azt kiáltja: Kedves Nagybátyám, B a r n a b á s¹⁷ ugyan lélektelenül festi. Láttam magam is az elernyedtt pityere arczot, de nem akartam öcsém tanítóját, visszavettedéssel boszantani. Vásári munka biz az; fizessék jól Barabást akkor ki tud tenni magáért.

Gr T e l e k i Blankárol rég nem tudok hid kivette óta. Emma nővére leánykájáért Frankfurthba ment volt, s elhozván azt dajkálja Pesten.

Egyszersmind boldog új esztendőtt is kíván.

Nagysádnak

tisztelő barátja
Döbrentei Gábor

12.

Budán, junius 14dd. 1845. reggeli 6 előtt.

Tisztelt kedves Barátném,

Kegyed még most bizonyosan szép csendesen alszik; mert egészséges mert lelke nyugodt. Én fenn vagyok, épen ma — mindennap ugyan nem — s Nagysád körül járok e sorokban,

Lajos elindul Kolosvárról mire ezek oda érnek, s Kegyed kegyes leszen tudósítani ebből az öt illetőre nézve.

Indulok innen julius első hetében, talán legbizonyosabban. 2^d Menni akarok gözösön Pancsováig, onnan Denta Buziás, Lugos felé Mnémetibe, de Buziást már csak látni akarva, mert Z l a m a l¹⁸ tudor, ki 1840b. ajálá, most 3 napja igen tiltá az ottani feredést, mert akkor gyenge valék mondá, ezennel pedig épen vércsillapító viz kell. Élni akarnék hát borszékivel Németiben és feredni naponként a Marosban; ha pedig ez nem reméltetne elég vérhigulást mennem kellenie Előpatakára, különben a jövő télen elterit a gutaütés.

Buziástol most eltérítetvén, kell vala indulnom Szepességre zuhany alá, de Nagyságtoknak már szavamat adám. Osztán Kegyed társaságá nekem lelkemet szokta vidítani, igen igen jól esik szivélyemnek Nagysáddal lennem. Hátha Kegyed és Lajos mint függetlenebbek Stanczinál Előpatakára is eljőnének, honnan vissza utunkat Kolosvárra egyenesen tennénk.

Látja Nagysád hogy juliusban én, már Németiben leendését hiszem, Lajos levele szerént hiszem.

Gr B e t h l e n Ádámot tisztelem. Leendő Veje, ugy hallám tegnap előtt, a Pest megyei 2d. Alispantol már igen is, reformatus. Én keresém Papomat, junius 7^d—8^d. de nem találám.

Nagysád kedves leányaihoz ezer jó köszöntésem. De jó-t még is nem kell vala írnom, mert az ezerjő füben keserű van, pedig fanyarun keserű. Egyébiránt ők sem fogják szedni az életnek csak nádmézeit. Az élet, bajos öröm, édeskeserű, homályos világosság.

Hát ha Nagysád még előre hozzám ide egy „Hozzon Istent“ írna. Bizony nagy örömmel olvasná

tisztelő barátja
Döbrentei Gábor

Igaz! István öcsémet vinni akarom magammal, mert Nagysád még tavál kívánta, mert Lajos ohajtja, mert examenei reméllem eminentziások lesznek, noha Cardinalis soha se lesz belőle, mivel tősgyökeres Jesuita ellenné kell lennie.

13.

Buda, majus 5^d 1846.

Igen tisztelt Barátném,

Nem tudom merre tavaszol Lajos barátunk, azért kérem Nagysádat, adja neki hírül, hogy én, ma hozzá Marosnémetibe levelet bocsátottam, melyben tudtára adnám, hogy Rómában kialakított Junója szobrát, Czélkuti Züllich,⁴⁹ ma vett válasza szerint, aprilis 22dikén onnan Triesztnak hozzám megindította, s annak megérkezését 40 nap mulva várhatom. Lajost pedig Czélkuti arra kéreti, hogy a hátra lévő dijt számára, kezemhez küldeni méltóztassék, ki meg innen postán ugy ereszteném Rómába, miként Madonnájáért a Budapesten gyűlt 50 darab aranyat, melynek leizettével ama boldogságos fő, május 1sője óta már a nemzeti Muzeumban sugárolgat.

Stanczi barátnénk, Lajosnak Nagyszebenben megfordultát írám minap. Talán hát eddig a Maros partján szivaroz.

Gr Kunék engem egy nevelő keresésére kérének meg, s egészen véletlenül egy ügyes emberre találék, vagy inkább ő jöve hozzám Madonna nézni szerencséjére, midőn egyszersmind valahová ajáltatására kért. Neve: Gondol Gedeon, s ugy gondolom, jót gondol a zovvelés gondjai körül. Junius elejére küldik fel neki az utiköltséget, s én azonnal indítom Temesvár, Lugos, Déva felé a szorgalomkocsin.

Hát Nagysád mit gondol? Kolosvártt lesz-e e' nyáron, és meddig. Mert én azt gondolom, oda roppanom egyenesen, mivel Erdélyt bejárnom nem lehetne épen tervemben, hanemha Borszékre is elgondolnék.

Méltóztassék kérem egy kis, szokott kedvességű levelében engem tudósítani.

Ez egész hónapom csupa számvetéssel telik Május 1sője óta, s tart junius 20dikáig.

Isten áldja meg Nagysádat s édes magáéit.

Szíves tisztelettel s barátsággal, még pedig nem tünedékenyesen,

Döbrentei Gábor

Este 9 1/2 órakor.

Most jövék a magyar színházból. *Linda* dalmüt adák. Szerdahelyi²⁰ ugyan megjárá benne. Erőnek erejével a marquis szerepében lépe fel, melyben a közönség Benzat nagyon szereti. Megtapsolák Szerdahelyi első kijöttét, az első felvonás végével pedig már nem tetszést jelentének. A 2. felvonás előtt Fánecsy jelenti Szerdahelyi rosszul lettét, s hogy a 2. felvonásban Benza váltja fel. A közönség helyest kiált, és mikor Benza kijött, ezt harsogó tapsokkal fogadta. A Kormányzó ő exclját ennek elbeszélése érdekelni fogja.

Jó éjtszakát Nagyságtoknak.

14.

Buda, június 6^d. 1846.

Tisztelt Barátném

S még csak nem érkezik Nagysád levele, Mely kedvesen hozná hírül, hol tölti nyarát, meddig mulat Kolosvárott? nem lesz-e alkalmatlanságára ott engem bevárnia. Mert csak Nagyságtok s a Kormányzó huzván engem Erdélybe, nem veszik rossz neven, ha ohajtóm központban Kolosvárott tehetnem tiszteletemet. Kérek hát újra erre választ.

Gr Bethlen Ádám itt keresztül menttében leányával azt mondá, Nagysád Kolosvárott marad.

Tegnapra virradóra indult bé oda gr Teleki Samuel, igen kedves eszes nejével báró Jeszenák Louisesal, Tima s Juliska, Sándor,²¹ Gyula gyermekeivel. Mondja Nagysád a Grófnénak tiszteletemet s azt hogy püskösd napjaira melyeket most nála Gyömrön töltöttem igen örömmel emlékezem. Ha tudnám, hogy gr Teleki Samuel maga julius 6dikára kijő ide s megint visszamegy, talán ugy intézkedhetném, mi szerént én is akkor mennék, külön ugyan, de társaság kedvéért. Alkalmatlanságára lennem távoztatom.

A Kormányzó ő exclja magához hivott szállásra. Nagysádtok inegyeznek-e benne. Ha nála leszek, délelőtteimet töltöm Nagyságtokkal, ha Nagyságtoknál, délutánaimat a Kormányzóval.

Lajos számára Czélkúti Junója tegnapelőtt érkezett meg Rómából. Ma irtam meg neki.

Magamat ajálom. Legszivesebb tisztelettel vagyok

Nagysádat látni ohajtó barátja

Döbrentei Gábor

15.

Buda, decemb. 28^d 1846.

Tisztelt Barátném,

Már most ugyan akárhogy volna is a legvertebb téli ut, innen egészen Kolosvárig, nem mérhetnék megindulni a farsangnak vagy vigadónak Nagysáddal töltésére, mert gugamirigy lepett meg e hónap 16dika körül, ámbár mulóban már, félnem kellene ujulásától. Gyógyászom, rám is riaszta, ugyan csak felbundázva járnom mikor ki megyek, mit tegnap kezdettem bátrabban s leghoszabb ideig. Pedig be nagy különbség itt üldö-

gélnem egyedül, és Nagysáddal beszélgethetném, meg Lajosunk törökös dohányzása mellett szentandrásit szivarozgatnom. Osztan Nagysádhoz régi barátneink is járnának.

E telet átaltjában, látom nem töltöm oly vidor elmével, minőt most esztendeje éreztem. Akkor egyik dalom másikat érte, mi a lelket ifjuság képzelmeiben tündérkedteti, most emlékbeszédeket folytatok, mikhez még Novemberben fogtam, ezek pedig komoly tárgyuak. A gr Teieki Ferenczre²² készültön már keresztül estem. A p á c z a i C s e r e Jánosnak 7^d ivénél vagyok, mert ez, feltétem ellen bár, egész bölceleti, politikai s művészi és enyelgő lélektani festés kezde lenni, s majd egész könyv alakú. De nagyon megérdemli Erdélynek ezen telet nagy embere, a felőle dolgozást, mert 1653 ban magyarul kiadott Encyclopaediája roppant tudományt hagyta fenn korának. Gyulafejérvári ref tanársága idejéből II R á k ó c z y György udvaránál.

Tisztázgatom a H o r v á t Endrére készültet is, emlékezetemből, mert azt abba szedtem s jegyezgettem mult nyári utam egyedülségében és most itt, midön beselyemkendőzött nyakkal este setétben a fütő körüi üldögéltem. Már ezt épen setétté téteti tárgya. Mind olyan munka, melyet a m. t. társaság megbizásából kell készitenem, s bár tul volnék már rajtok.

Adjon hát Nagysád közbe olvasni valót csinos kezétől, s lelkemig ható szivélyetől, mely felvidámitson. Ha majd levélkéje virágaival játszhatand elmém, hamarább végeztem, s így Nagysád fog segíteni mulattatób átmenetelre, s eszközli a télnek távolban is kedvesebben elidőzését.

Eddig Kolosvártt leszen rég B. N a l á c z i Kati, gr. Teleki Domokos és Né társaságában, s el is mondotta Nagysádnak gyömöi tréfánkat. Ki akartam volt menni még, de említett gugáskodásom tartóztatott.

Most jut eszembe a Himfylant, tehát látja Nagysád hogy e levél nem azért van, hanem csak épen ma, midön ablakomon kinéztemben hó-zavart láték a Dunán, Kegyedre mint tisztulatra emlékezem és — irék. Megemlitem azonban már azt is hogy a Himfylantra szépen érkezének a mult November végén 50, 80, 90, 100 pengő ftnyi gyüjtések. Malom Luis 55 ftot küldött. A mit Nagysád összeszerezehete kérném annak is kibocsátását, hogy Kegyed Fanni nevét is irjam a tudósításokban.

Kedves két jányának, és barátneknak szives tiszteletemet. Nagysádnak boldog uj esztendőt is

tisztelő barátja
Döbrentei Gábor

16.

Buda, junius 16^d 1847.

Igen tisztelt Barátném,

Mindig vártam, csak várogattam Nagysád tudósítását jöttéről, sőt izenetét Pestről hogy már itt van, és én menjek, sebtébe ottan teremjek. A levél azonban elméjében maradt, az ide utazásra változott-e szándoka, vagy későbbre lön az téve, azon tépelődém.

Szép egyezésünk pedig vala, e mestani hónapot már itt együtt ér-

zenünk folytában. Gr Teleki Blanka is, valahányszor nála valék, kérdegeté Fanny jöttét, s nekem csak szomorun kelle felelnem.

És tegnap előtt már mit hozza Stanczi grófné válasza Dedácsrol? Hogy ők Háromszékre mennek nyaralni SzKatoInára, és oda tér Fanny is.

Jaj nekem, mondám. Az én nyaram száraz leszen. Holott van egy nagyon becses barátném, ki engemet pirongat, maga meg nem pirit meg szives igérete meg tartásával. Ámbár én úgy érzem, kebelemben nincs hűtelenség.

Egy idevaló zsidó kereskedőt biztam volt meg Kolosvárra menttében, jelentené magát Nagysádnál s ha küldene valamit. hozná-el. Értettem a Himfylantra ne talán gyűjthetett összeget. A kereskedő visszatért, semmit sem hozott, az mondá Nagysád beteg volna, de azt nem hívém, mert levelező helyettese már tudósított volna.

Én julius közepe felé akarnék indulni Tátrakiesdre, ha lehet. Nagysádnak könyörgök, vigasztson meg, akár hon van, kedves levelével.

Kegyekben szives emlegetéseiben vágyik élni tisztelettel

Döbrentei Gábor

Szilárdka grófné 20 fl. küldé pengőt, a Himfylanthoz.

17.

Buda

Méltóságos Özvegy Gróf Wass Györgyné
Marosnémeti Gróf Gyulai Fanny Ó Nagyságának
Kolosvár.

Buda, febr. 21d. 1848.

Tisztelt Barátném, Ha tovább halasztanám a viszontkapottakért köszönökémet, így fenyegetne majd az én Fanni grófném: Szép-e az, hogy Kegyed felmökusoló már a kolosvári aszalt gyümölcsöt, jóízüleg; csipegeti a birsalmasajtot, nyakába keriti szivesen sürgösen sálomat reggeli délesti sétáján, de még különösen jól érzgeti annak melegét, sőt kényeskedik benne, és osztán csak halogat, hallgat. Várjon!

Nem, nem, nem. Ma irok, most irom, hogy engemet e világon egyedüli magamkát, Kegyed barátságával, szeretetével, nemes kecsü szívéllyel, jó Istenem, mind inkább megáld.

Nem hijában volt Nagysád, még mint nyájas beszédes jányka, szép egészséges arczával, képzeletemnek kedvencze, mert a költési elme soha sem lehet némi magateremtette angyalai nélkül.

Szép időcske mult-el azóta, de a lelki rokonságnak nincs változó kora. Sőt minket ifjan tart közeledő nyilatkozataink egymáshoz. Aloe virágad. Lesz is eszünk, tisztájának ereszteti érzésünket.

Az Aloe hona Keleti India s a Jóremény foka. Keletnek hát mindig dél előtti napján járogassunk mi, a jó remény, tartson, a *Nyugoti* aloet ne ápoljuk, ne is esmerjük.

És előttem sőt számomra Kegyed keleti sugáru elméje, tiszta szive, leveleiben virágozzék, mig, ismét együtt lehetünk. Bizony fájdalom, hogy e télen bé nem mehettem, de Spitzer gazda azt mondá, nem csak a Magyarok Istenét emlegettem volna-meg, hanem még az ő Jehováját is,

utamon, mert Várad és Karczag között egy állomásnyi járatot egész egy Isten áldotta napon tevének. Mi tevő lettem volna én ott, gondolám, bal lábommal a csikorgó hidegben, mert ámbár még nem vagyok sirvitéz, de a hideg hamar megcsip, mint aloénkat. Tökéletesen megenged tehát az én Fannim.

Ít ma ismét madárfejjüleg hull a hó, pedig tegnap szép olvadó nap volt, s azon jól sétálgathattam a várbeli bástya sarkon. Ottan találkozáni gr Kun Laczi nővérével, b. Gerliczi Filepnével, s elmondám neki miként panasztoltam-bé Szilárdkának azért, hogy a mult november óta van itt s még nem izené-meg. De összebékékedtünk, s hívására minél előb látogatóba megyek hozzá. Vigasztalásra volna, látom, szüksége.

Tegnapi jó időben olvasám az *Erdélyi Híradóban* Nádordalomat is. melynek oda felvételését Nagysádnak köszönöm, valamint az ügyében levelet irt Minkájának. Sziveskedienek Nagyságtok M é h e shez ezért, vagy inkább bevezetéseért, köszönetemet izenni. Ha kívánná, beküldeném a Nádornak arra irt magyar válaszát is. Szeretném, ha ezután az *Erdélyi Híradó* igasságosab maradána hozzám, s el nem fogadná az itteni kigyófészkek sziszegéseit, melyek alattomosan süvöltenek még K a z i n c z y tanodájából, kihez pedig hogy én háladatos voltam, Nagyságtok tudják. K a z i n c z y val nyeletni kelle folyvást a tömjén füstöt, ki azt nem tevő, üldözte.

De félre, ezen irodalmi gyomokkal. Szememet vetém inkább Kegyed előttem fekvő levelére, ez, téli zöldem, viritókám. Söt most farságon, vagy Gejza szerént vigadón, külön az én vigadóm.

Már igy szeretek lenni Nagysád kalitkájában, midőn szívének szavaival enyeleg velem soraiban, gyengéd keze melegével simogat, gyümölcscsel etetget, maga ujja fütte szövettel hideg' ártalmától megöv.

Dejszen! igy lenni fogolynak. Sok madár pajtás vágnék igy az én jó helyemre. Kivált látva, hogy kalitkám tágas, benne szabad a levegő, törve nincsenek a szárnyak. Mondom, mondom, igy örömet foglya s dallója

Nagysádnak

Döbrentei Gábor

Tiszteleteimet a háznál lévő kedvesekhez.

* * *

¹ P a g e t János, 1808-ban Thorpe Satchvilleben született Leicester megyében, Angliában. Az orvosi pályát végezte, de mint orvos nem működött. Olaszországi tanulmányútján ismerkedett meg 1835-ben br. Wesselényi Polixéniával, özv. báró Bánffy Lászlónéval, akit később nőül vett. Gyéresen (Aranyostorda vm.) telepedett le. 1835—36-ban beutazta Magyarországot, Erdélyt. Útiáról kétkötetes munkát adott ki. Később bejárta Görög- és Törökországot gr. Batthányi Lajos társaságában. Aranyosgyéresen angol ízlésű kastélyt építtetett. Résztvett a szabadságharcban, mint Bem egyik szárnysegéde. 1849-ben kimenekült Angliába, majd 1855-ban ismét visszatért Magyarországra, 1892 április 10-én halt meg.

² B r u n s w i c k Teréz (korompái grófi) brünni szerzetes hölgy. 1775 július 27-én született Pozsonyban. Özvegyre jutott anyjával életét felváltva hol Bécsben, hol Budán, hol Olaszországban töltötte. Rövid svájci tartózkodása alatt megismerkedett Iverdunben a kor legnagyobb nevelőjével: Pestalozzival. Élete második felét nagyrészt Budán töltötte. A monarchia területén ő alapította meg az első kisdudóvót „Angyalkert”

néven, — anyja házában, 1828 június 1-én. Haláláig még 11 hasonló célú intézményt létesített. 1861 szeptember 23-án halt meg Pesten.

³ Dr. Pólya József, orvos, 1802. január 1-én született. Pest egyik leghíresebb orvosa volt a század közepén. 1873 június 10-én halt meg.

⁴ Szilágyi Miklós (székelyföldvári) orvos. 1838-ban került a kolozsvári orvosi intézetbe az élettan tanszékére. Kolozsvár orvosi életében nagy szerepet játszott.

⁵ Méhes Sámuel bölcsészdoktor 1785. január 30-án született Kolozsvárt. Tanulmányait a kolozsvári református főiskolán végezte, majd 1806-ban Bécsben, később Heidelbergben természettudományokkal foglalkozott. 1809-ben apja halála után annak tanszékét foglalta el a kolozsvári ref. kollégiumban. 1829-ben Szilágyi Ferenc halála után könyvvizsgálóvá nevezték ki. Ő szerkesztette és adta ki az Erdélyi Hiradót és melléklapját a Nemzeti Társalkodót. Nagytekintélyű tudós és szerkesztő, jólelkű emberbarát volt. Tízezer forintot adományozott a kolozsvári ref. kollégiumnak egy új (kémiai) tanszék felállítására. 1852 május 29-én halt meg Kolozsvárt.

⁶ Emich Gusztáv könyvárus és nyomdatulajdonos. Pesten született 1814 november 3-án. 1841-ben Pesten könyvkereskedést nyitott és nagy pártolója volt a magyar irodalomnak. „Nemzeti könyvkereskedése” gyűjtemelje volt a tudósoknak, politikusoknak és íróknak egyaránt. Emich adta ki Petőfi verseit, majd 1848-ban nyomdát alapított. 1850-ben ő indította meg a Pesti Naplót. Az általa létrehozott üzletek tették később lehetővé a ma is fennálló Athenaeum R. T. létrejvetelét.

⁷ Stein János kolozsvári könyvkereskedő és kiadó. 1814 szeptember 8-án született Balmazújvároson. Évtizedeken át ő volt Erdély legnevezetesebb könyvkereskedője és könyvkiadója. 1886 augusztus 14-én halt meg Kolozsvárt.

⁸ Szatmári P. Károly híres festő. Vasváron született 1813-ban. 1840-ben Bibescu oláhországi vajda meghívására Bukarestbe költözött. Később Cuza Sándor fejedelem udvari festőjévé és fényképészévé nevezte ki. 1877-ban halt meg Bukarestben.

⁹ Simó Ferenc festő, 1801. április 11-én született Székelyudvarhelyt. Nyolc évig tanult Bécsben, ahol megfestette Döbrentei arcképét (1824). 1826-ban Pestre költözött és Döbrentei pártfogása révén népszerű arckép-festő lett. 1832-ben Kolozsvárt telepedett le, ahol 1836-ban a liceum rajztanárává választották. Megfestette többek között Berzsényi Dániel, Virág Benedek, Kisfaludy Sándor és Teleki József arcképeit. 1869-ben halt meg Kolozsvárt.

¹⁰ Degerandó Teleki Emma grófné a magyarrá lett Degerandó Ágoston magyarbarát francia író felesége volt. Több jeles ifjúsági olvasmányt adott ki. Különösen kiemelkednek „Görögországi levelei” (Pest, 1873).

¹¹ Teleki Blanka írónő. 1806-ban született. A szabadságharc alatt írt cikkei miatt az osztrák bíróság tíz évi börtönrre ítélte, ebből 5 évet Brünnenben, Olmützenben és Kufsteinben ki is töltött. Később külföldre ment és 1862 október 23-án Párisban halt meg. Lelkes magyar, kitűnő stilszta, a modern magyar nevelésüg. buzgó harcosa volt.

¹² Ferenczy István az első magyar szobrász. 1792 február 24-én született Rimaszombaton (Gömör vm.). 1815-ben Bécsbe vándorolt mint lakatoslegény. Szorgalma és tanulása csakhamar meghozta a sikert. 1816-ban pályadíjat nyert. Olaszországban a híres Thordwaldsen tanítványa volt és még ottani tartózkodása alatt készítette el Csokonai Vitéz Mihály melliszobrát. 1824-ben tért haza és Budán műtermet rendezett be. Sikereiben gazdag élet után 1856 július 4-én hunyt el.

¹³ Fridvaldzy Imre, orvos, 1799 február 6-án született Bacsón (Zemplén vm.). Az orvosi pálya elvégzése után csaknem kizárólag

az állattan és növénytan tudományának szentelte életét. Egész Magyarország flóráját igyekezett feldolgozni. Jelentős része volt 1841-ben a Természettudományi Társulat megalapításában. Később több tudományos expedíciót vezetett a Balkán flórájának feldolgozására. Európai hírű szaktudós volt. 1870 október 19-én halt meg.

¹⁴ Gyarmati (Chrys) János. A Döbrentei által említett Gyarmathy valószínűség azonos a pesti Központi Papnevelő Intézet egykori tanulmányi felügyelőjével és későbbi könyvtárosával. Gyarmathy János 1810. január 27-én született Kis-Görbön (Zala vm.). Tanulmányait Pesten végezte. Ő rendezte szakszerűen a Központi Papnevelő Intézet híres könyvtárát. 1883. január 3-án halt meg.

¹⁵ Horvát István a kiváló magyar történész 1784. május 3-án született Székesfehérvárra. 1805-ben a pesti egyetemen bölcsészettudományi doktorátust tett, 1815-ben kinevezték a Nemzeti Múzeum könyvtárorrá. 1823-ban a pesti egyetemen az oklevél, pecsét és címertudomány tanára lett. 1837-ben pedig a magyar nyelv és irodalom rendes tanárává nevezték ki. Lelkes tudós volt, egész nemzedékek táplálkoztak sajátos történelemszemléletéből. 1846. június 13-án halt meg Pesten.

¹⁶ Horváth Lázár (széplaki Petrichevich) a kiváló hírlapíró 1807. május 17-én született Kolozsvárra. Eleinte kormányzószéki tisztviselő volt, 1834-ben azonban lemondott állásáról és életét a könyvkiadásnak, lapszerkesztésnek és irodalomnak szentelte. 1843. elején Honderű címen lapot indított. (A lap nevét Széchenyi István gr. adta.) Ismerte személyesen kora nagy francia és német íróit és lapjában túlzottan a külföldieskedő irány szolgálatában állott, ami népszerűségének erősen ártott. Folyóirata 1848-ban megszűnt. Horváth Lázár nevét Döbrentei tévesen Horváth Lászlónak írja.

¹⁷ Barabás Miklós (márkusfalvi). Híres festő. Márkusfalván (Háromszék vm.) született 1810. február 22-én. Tanulmányait a nagyenyedi Bethlen-kollégiumban végezte, majd rövid ideig külföldön tanult. 1831-ben a román bojárok biztatására Bukarestbe költözött, ahol festményeivel nagy sikert aratott. Később Olaszországba megy, majd a nélkülözés hosszú évei után — 1841-ben — végleg Pesten telepedett le. Mint arcképfestő európai hírnévre tett szert. 1898. február 12-én halt meg.

¹⁸ Zlamál Vilmos orvos. 1803. június 21-én született Morsitzban (Morvaország). 1838-ban országos állatorvosnak nevezték ki. 1843-ban Pesten egyetemi tanárrá nevezték ki. 1886. november 11-én halt meg.

¹⁹ Züllich Rudolf (czékluti) szobrász. Gyulafehérvárra született 1813. július 3-án. Eleinte Bécsben, később Rómában tanult. Döbrentei erősen pártfogolta, több megrendelést szerzett neki (Berzsenyi szobra stb.). De Züllich szobrai nem arattak egyöntetű sikert. Sokáig élt Pesten, nélkülözésekkel teli életét 1890. január 13-án fejezte be Kairóban.

²⁰ Szerdahelyi József színész 1804-ben március 9-én született Hódmezővásárhelyen. 1821-ben Debrecenbe ment és Udvarhelyi Miklós színtársulatához csatlakozott. A magyar opera egyik megalapítója volt. 1827-ben Kolozsvárra dalművészeti társulatot alapított. 1837-ben Pestre került a Nemzeti Színházhoz. 1851. február 18-án halt meg Pesten.

²¹ Teleki Sándor gr. a dunamelléki ref. egyházkerület főgondnoka volt. 1857-ben halt meg. Testvére volt Teleki József gr. erdélyi kormányzó és a Magyar Tudományos Akadémia elnöke.

²² Teleki Ferenc gr. költő. 1785. április 4-én született Besztercén. Döbrentei biztatására verselni kezdett. Magyar verseit halála (1831) után Döbrentei Gábor adta ki (1834). Német versei 1857-ben jelentek meg.

(Kolozsvár.)

dr. Jancsó Elemér.